

Л. В. Сергієнко,  
аспірант кафедри обліку і аудиту, асистент кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування, Житомирський державний технологічний університет

## НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

L. Sergiienko,  
Postgraduate Student at the Department of Accounting and Auditing, Assistant at the Department of Economic Security, Public Management and Administration, Zhytomyr State Technological University

### DIRECTIONS OF REFORMING OF THE STATE POLICY IN PROVISION OF A CIRCULAR ECONOMY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL COOPERATION

*Сучасні глобальні проблеми обумовлюють нові завдання щодо пошуку інструментів, які здатні вирішити або ж мінімізувати наслідки діяльності людської цивілізації. На основі аналізу результатів зустрічей міжнародної спільноти було обґрунтовано вплив міжнародної співпраці, в контексті вирішення проблем навколишнього середовища та забезпечення сталого економічного та соціального розвитку, на вектори формування державної політики. Виявлено, що Цілі сталого розвитку 2015–2030 рр., визначені на Саміті ООН у 2015 році в Нью-Йорку, можуть бути частково або повністю досягнуті за рахунок трансформації економічної системи до засад циркулярної економіки. Визначено, що така трансформація обумовить зміни не лише в економічній системі, а і в соціальній системі та в навколишньому середовищі, які в свою чергу, реалізуються в державній політиці. Впровадження засад циркулярної економіки матиме вплив на трансформації в законодавстві, реформування державного управління, а також на формування та розміщення продуктивних сил і інновацій в економіці. Розглянуто важливість налагодження співпраці з бізнесовими структурами та залучення їх у процеси трансформації економічних систем.*

*Modern global problem causing new challenges for finding tools that can solve or minimize the consequences of human civilization. The analysis of the results of the meetings of the international community could reasonably impact of international cooperation in the context of environmental problems and achieve sustainable economic and social development, public policy vectors. Found that the objectives of sustainable development 2015–2030 biennium, defined at the UN summit in 2015 in New York, can be partially or fully achieved by the transformation of the economic system to the principles of circular economy. Determined that this transformation should cause a change not only in the economic system, but also in the social system and the environment, which in turn are sold in public policy. Implementation of the principles of circular economy to affect the transformation legislation, reform of public administration, as well as the development and distribution of productive forces and innovation in the economy. Consider the importance of cooperation with businesses and involve them in the process of transformation of economic systems.*

*Ключові слова: циркулярна економіка, сталий розвиток, державна політика, стійкі моделі виробництва і споживання, реформування, трансформація економічної системи.*

*Key words: circular economy, sustainability, public policy, sustainable patterns of production and consumption, reform, the transformation of the economic system.*

#### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Загострення екологічних проблем у глобальному масштабі, в більшості випадків, обумовлені економічними процесами та традиційною економічною моделлю економіки, яка не є ефективною з позицій екології та не відповідає сучасним вимогам сталого розвитку. Пошук нових інструментів, що здатні забезпечити гармонію між економічним зростанням і екологічною стійкістю задля забезпечення економіко-екологічної безпеки на планеті є нагальним завданням сучасної цивілізації. Концепція сталого розвитку вважається найбільш прийнятним та перспективним векто-

ром економіко-соціо-екологічного розвитку у сучасному світі та на основі положень якої базується модель економічної системи циркулярного типу. Впровадження концепції сталого розвитку, в цілому, та необхідність переорієнтації на положення циркулярної економіки, зокрема, формує нові завдання перед урядом усіх без винятку країн світу. Слід відзначити, що усвідомлення людством необхідності трансформації традиційних способів ведення господарської діяльності та переорієнтації з ресурсомісткої економічної моделі започатковано міжнародними організаціями, що діють у напрямі координації зусиль світової спільноти задля забезпечення економіко-соціального розвитку та екологічної безпеки, а також вирішення та/або мінімізації існуючих глобальних проблем.

2016	Швейцарія, Давос; Давоський економічний форум
2015	США, Нью-Йорк, Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку; Цілі сталого розвитку 2016-2030
2015	Франція, Париж, Паризька кліматична угода
2012	Бразилія, Ріо-де-Жанейро, Конференція ООН зі сталого розвитку (Ріо+20)
2002	ПАР, Йоганесбург, Всесвітній саміт зі сталого розвитку (Ріо+10)
2000	США, Нью-Йорк, Саміт Тисячоліття ООН, Цілі розвитку тисячоліття
1993	США, Нью-Йорк, Комісія зі сталого розвитку
1992	Бразилія, Ріо-де-Жанейро, Саміт Землі (Саміт Ріо)
1991	Нова редакція Всесвітньої стратегії охорони природи
1987	Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брундтланд), доповідь «Наше спільне майбутнє»
1982	37 сесія Генеральної Асамблеї ООН; Всесвітня хартія охорони природи
1980	Всесвітня стратегія охорони природи
1975	Фінляндія, Хельсінкі; Нарада з безпеки і співробітництва в Європі
1973	ЄС, Програма дій у галузі навколишнього природного середовища
1972	Швеція, Стокгольм; Конференція ООН «Людина і навколишнє середовище»

**ФОРМУВАННЯ ВЕКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

**Рис. 1. Міжнародне співробітництво щодо сталого розвитку**

**АНАЛІЗ**

**ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Питання ефективності державного управління в економіко-екологічній сфері піднімалися в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема:

— проблемам державного екологічного регулювання присвячені роботи В. Бакуменка, Ю. Гладкого, Б. Данилишина, Є. Євсєєва, А. Качинського, Н. Кропотової, О. Лазора, Ю. Лебединського, О. Мордвінова, Н. Нижник, О. Несветова та ін.

— проблеми екологічної політики: в контексті теоретичних та практичних засад удосконалення державного управління розглянуті у роботах В. Шевчука, Г. Білявського, О. Лазора, В. Лук'янихіна, Т. Галушкіної та ін.; в частині регіонального та державного управління досліджували Н. Нижник, В. Керецман, О. Куценко, А. Голіков, В. Лісничий, С. Романюк, М. Томенко, В. Рехкал, В. Тертичко та ін.;

— питання державотворення в контексті взаємозв'язку сталого розвитку, глобалізації та трансформації економіки присвячені роботи О. Білоруса, О. Врублевської, М. Згуровського, О. Осауленко, А. Романовича, І. Синякевича, А. Урсула, Т. Туниці, Є. Хлобистова та ін.;

— проблеми екологізації діяльності суб'єктів господарювання розглядали О. Балацький, І. Бистряков, О. Веклич, Е. Гірусов, Б. Данилишин, О. Кашенко, І. Карагодов, Л. Мельник, В. Міщенко, І. Потравний, В. Сахаєв, І. Синякевич, О. Теліженко, С. Христенко та ін.

Не применшуючи значення наукових розробок вчених та віддаючи належне напрацюванням у цій сфері, слід відзначити, що проблеми реформування державного управління в контексті переходу до положень циркулярної економіки з метою досягнення екологічної безпеки, підтримки сприяння належним темпам економічного зростання та забезпечення сталого розвитку на сьогоднішній день є не вивченими, що актуалізує дослідження у цьому напрямі.

**ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)**

Обґрунтувати вектори формування державної політики в умовах трансформації економічної системи до стійких моделей виробництва і споживання, зокрема, циркулярної економіки в контексті міжнародної співпраці.

**ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Гостру необхідність усвідомлення впливу людської діяльності на природне середовище описував В.І. Вернадський [3, с. 175], зазначаючи, що "Історичний процес на наших очах докорінно змінюється ... Людство, взяте в цілому, стає потужною геологічною силою". Порівнюючи людське суспільство з величезною геологічною силою, вчений вважав, що завдяки вивченню законів природи, дії людини розвиватимуться у напрямі забезпечення гармонії "суспільство-природа", для цього, на думку В.І. Вернадського, "людство в загальнопланетарному масштабі повинно, по-перше, усвідомити свою відповідальність за життя на планеті Земля, а, по-друге, знати закони розвитку ноосфери і розумно регулювати її функціонування. Якщо людина і людство зрозуміли це, то вони не будуть працювати не на самознищення, а будуть діяти, за Володимиром Івановичем в новому, ноосферному аспекті, не лише як окрема особа, родина чи рід, держава чи Союз, але, що найголовніше, й у планетарному масштабі" [18].

Досягнення сталого розвитку людської цивілізації в цілому та впровадження економічної системи циркулярного типу зокрема, зважаючи на сучасні глобалізаційні процеси та транснаціоналізацію економіки, потребує рішучих та, насамперед, погоджених дій з боку кожного окремого міжнародного суб'єкту. Важливу роль у формуванні напрямів національних політик відіграє міжнарод-

на співпраця, в контексті якої, ще у 1972 році вперше ООН піднімалися питання переходу країн до сталого розвитку (рис. 1).

Проблеми сталого розвитку міжнародні організації почали піднімати майже півстоліття тому. Зокрема вперше у 1972 році в Швеції, в Стокгольмі на Конференції ООН, присвяченій проблемам навколишнього середовища, де були присутні 113 країн та 19 міжнародних організацій, було закладено фундамент міжнародної екологічної політики та здійснено перші спроби розв'язати економіко-екологічні проблеми шляхом розробки та прийняття міжнародних угод: Програма ООН з навколишнього середовища, Стокгольмська декларація з питань довкілля, План дій ООН з навколишнього середовища. Слід зазначити, що основні думки, висловлені країнами та міжнародними організаціями були включені в 1980 році до Всесвітньої стратегії охорони природи. Однак у 1991 році затверджено нову редакцію Всесвітньої стратегії охорони природи. В свою чергу, у 1973 році країни Європейського співтовариства розробили Програму дій у галузі навколишнього середовища, а в 1975 році в Швеції в Хельсінках було проведено Нараду з безпеки та співробітництва в Європі. У 1982 році на 37 сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято Всесвітню хартію охорони природи.

У 1984 році створено Міжнародну Комісію з навколишнього середовища та розвитку, яка діяла по 1987 рік та на чолі якої була Генеральний секретар ООН, міністр навколишнього середовища Норвегії Гро Гарлем Брундтланд. У 1987 році за результатами діяльності Комісії була підготовлена доповідь, що прийнята на 42 сесії Генеральної Асамблеї ООН, та, в якій основна увага зверталася на взаємозв'язок соціального, економічного та екологічного розвитку. За основу було взято концепцію сталого розвитку, адже як зазначила Гро Гарлем Брундтланд [25]: "...це було б непоправною помилкою. Навколишнє середовище не існує в ізоляції від людської діяльності, від потреб і бажань людей. І спроби захистити його, що не беруть до уваги задоволення людських потреб, призвели до того, що в деяких політичних колах до цих спроб стали ставитися як до чогось наївного, відірваного від життя... Навколишнє середовище — це місце нашого життя, а розвиток — це наші дії щодо поліпшення нашого добробуту в ньому. Обидва ці поняття нероздільні". Доповідь мала назву "Наше спільне майбутнє" і на основі її було підготовлено меморандум під егідою ЮНЕП "Екологічна перспектива на період до 2000 р. і далі". На думку В.С. Крисаченко [13]: "Обидва ці документи мали парадигмальний вплив на стиль мислення доби, особливо політичних діячів, й істотно вплинули на напрям та характер природоохоронних рішень у світі в цілому, та його окремих регіонах зокрема на формування сучасної екологічної культури. У своїй сукупності вони окреслили не лише засади стратегії стійкого розвитку суспільства і природи, а й правові принципи охорони навколишнього середовища і забезпечення розвитку, влаштування буття на засадах культури та еволюції, своєрідної культурно-еволюційної реальності". Питання взаємозв'язку економічних процесів та їх впливу на екологічний стан почали усвідомлюватися міжнародною спільнотою задля збереження навколишнього середовища та вироблення нових векторів економіко-соціального розвитку. Використовуючи напрацювання Комісії Брундтланд в сфері сталого розвитку, у 1992 році на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро, де були присутні 114 очільників країн, близько 10000 представників 178 держав та 1400 неурядових організацій, було актуалізовано найважливіше завдання людської цивілізації — збереження навколишнього середовища. Основними результатами цієї конференції є роз-

робка Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року щодо навколишнього середовища та розвитку, а також затвердження ключового документу "Порядок денний XXI століття", два розділи з чотирьох якого присвячені економіко-соціальним питанням та проблемам збереження та раціонального використання природних ресурсів. Доцільно зауважити, що план дій ООН зі сталого розвитку "Порядок денний XXI століття" містить також методи впровадження запропонованих підходів щодо поліпшення економічного, соціального та екологічного становищ у планетарному масштабі. Реалізація цього документу передбачає обов'язкове виконання його положень урядами країн та включення основних положень при розробці національних стратегій, планів дій та державної політики з метою забезпечення реалізації концепції сталого розвитку з урахуванням можливостей міжнародного співробітництва та глобального партнерства.

Важливим результатом проведення Саміту Землі (Ріо) у 1992 році є створення у грудні цього ж року, відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, Комісії зі сталого розвитку, що покликана функціонально забезпечити реалізацію міжнародної угоди, досягнутої на Саміті в Ріо-де-Жанейро в контексті її моніторингу та виконання не лише на міжнародному рівні, а і на місцевому, національному та регіональному рівнях.

Наступний етап щодо розвитку положень сталого розвитку стало проведення Саміту Тисячоліття в Нью-Йорку у 2000 році, де було визначено вісім основних цілей, в тому числі: досягнення екологічної стійкості та розширення міжнародного співробітництва з метою досягнення розвитку, які 193 держави та більш ніж 230 міжнародні організації зобов'язалися досягти до 2015 року.

Наступною міжнародною зустріччю був Всесвітній Саміт зі сталого розвитку (Ріо+10), що пройшов у Південно-Африканській Республіці, в Йоханнесбурзі в 2002 році, і де були присутні не лише глави та уряди держав, міжнародні організації, а і недержавні організації та представники потужного бізнесу. Саміт зі сталого розвитку став ключовим у напрямі переходу до положень сталого розвитку, світова спільнота наголосила на необхідності виконання прийнятого Плану дій ООН зі сталого розвитку "Порядок денний XXI століття" (Ріо-де-Жанейро, Саміт Землі, 1992 р.) та Цілей розвитку тисячоліття (Нью-Йорк, Саміт Тисячоліття, 2000 р.). Слід відзначити, що результатом діяльності Саміту в Йоханнесбурзі стала Йоханнесбурзька декларація зі сталого розвитку, де було підбито підсумки щодо діяльності зі сталого розвитку та визначено основні досягнення починаючи з 1972 року (Стокгольм, Швеція, Конференція ООН "Людина і навколишнє середовище"), а також задекларовано завдання і зобов'язання на майбутнє щодо забезпечення економічного, екологічного та соціального добробуту; План дій щодо виконання рішень Саміту, де окрім проблем бідності та охорони здоров'я, основна увага зверталася на зміну нестійких моделей виробництва та споживання, раціональне використання природних ресурсів, питання сталого розвитку в глобальному масштабі та окремих країн, а також проблеми побудови інституційної системи забезпечення сталого розвитку. Циркулярна економіка як стійка модель виробництва і споживання, базуючись на положеннях сталого розвитку, покликана забезпечити вирішення окреслених питань за умови розширення партнерських відносин та вироблення спільного плану дій в даному напрямі. Слід відзначити, що міжнародна спільнота під керівництвом ООН, у 2002 році зустрічалася з питань фінансування розвитку на Міжнародна конференція з фінансування розвитку, Монтерей, Мексика та на Конференції міністрів (Доха, 2002 р.), де було

визначено основні та спільні бачення та очікування щодо майбутнього розвитку людської цивілізації.

У 2012 році, в Бразилії, в Ріо-де-Жанейро, представники бізнесу, недержавні організації та лідери 193 країн світу зустрілися на конференції ООН зі сталого розвитку (Ріо+20), де взяли на себе зобов'язання щодо конкретних дій, зокрема в напрямі провадження зеленої економіки та побудови інституційної інфраструктури в контексті забезпечення сталого розвитку. В свою чергу, в 2015 році, у Франції, в Парижі, в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату було укладено Паризьку кліматичну угоду, яка повинна замінити з 2020 року аналогічний документ у цій сфері — Кіотський протокол. Відмінність цих нормативно-правових актів полягає в тому, що відповідно до Паризької кліматичної угоди зобов'язання щодо скорочення викидів беруть на себе всі без винятку держави, не залежно від ступеня їх економічного розвитку, у той час, коли Кіотський протокол передбачає зобов'язання щодо скорочення шкідливих викидів в атмосферу розвинутими країнами та країнами з перехідною економікою.

У той же час, у 2015 році, в США, Нью-Йорк, в рамках 70 сесії Генеральної Асамблеї ООН було проведено Саміт для прийняття Порядку денного в галузі розвитку, де піднімалися питання, що безпосередньо стосуються його економічного, соціального та екологічного аспектів у міжнародному масштабі. Представники держав, що брали участь в цьому Саміті, взяли на себе зобов'язання щодо адаптації національних планів та програм дій до визначених на Саміті цілей, розроблених на період 2016—2030 рр. Доцільно зауважити, що визначені цілі не є юридично обов'язковими, однак окреслені з метою, що міжнародна спільнота, в тому числі включаючи глав держав, усвідомлюючи необхідність економіко-соціо-екологічного розвитку планети, візьмуть на себе відповідальність щодо створення національних механізмів державного управління, що відповідатимуть досягненню визначених цілей на до 2030 року. Розробка та впровадження на рівні окремих держав ефективних стратегій, національних планів та програм дій, що відповідатимуть векторам, окресленим на Саміті в Нью-Йорку в 2015 році, безпосередньо визначатиме рівень досягнення цілей в планетарному масштабі.

Як зазначив у своєму виступі на Саміті ООН з Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року, який відбувся в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, Президент України Петро Порошенко [21] "Для досягнення Цілей Сталого Розвитку на національному рівні Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість. Цілі Сталого Розвитку слугуватимуть в якості загальної основи для подальших перетворень в Україні". Зважаючи на це, Україна визначила шлях розвитку на майбутні 15 років, в основі якого лежать положення сталого розвитку. Зважаючи на те, що основа концепції циркулярної економіки ґрунтується на положеннях сталого розвитку, трансформація вітчизняної економічної системи неминуче повинна пролягати в цих межах. Адже раціонально впроваджена концепція циркулярної економіки може задовольнити більшість завдань, визначених міжнародною спільнотою. Зокрема Цілі Сталого Розвитку 2016—2030 рр. можуть бути частково або повністю досягнуті завдяки трансформації існуючої економічної системи та впровадженням циркулярної економіки, а саме:

— Подолання бідності (подолання бідності у всіх її формах та усюди); Кінець голоду (подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства). Цир-

кулярна економіка як модель раціонального виробництва еко-продуктів є чинником поліпшення харчування, в свою чергу, мінімізація використання первинних ресурсів дозволяє досягти продовольчої безпеки, а створення нової інфраструктури циркулярної економіки обумовлює забезпечення населення новими робочими місцями і, як наслідок, є інструментом подолання бідності. Зазначене в повному обсязі відповідає сталому розвитку.

— Здоров'я і благополуччя (забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх). Циркулярна економіка покликана виробляти органічну продукцію та еко-товари. Завдяки циркулярній системі, що передбачає рециклінг відходів та використання еко-матеріалів забезпечується мінімальний шкідливий вплив на навколишнє середовище в цілому, та в свою чергу, життя кожної окремої людини, на відміну від продуктів лінійної економіки.

— Якісна освіта (забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя). Гендерна рівність (забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат). Мир, правосуддя та ефективні інститути (сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях). Економія, що досягається завдяки трансформації економічної системи до циркулярного типу, дозволяє здійснювати інвестування в інші проекти, що забезпечують реалізацію цілей сталого розвитку.

— Чиста вода і санітарія (забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх). Повна утилізація та переробка відходів як основа циркулярної економіки є запорукою мінімізації шкідливих викидів, що забруднюють водні ресурси планети та підтримання загальної санітарії, а раціональне споживання ресурсів, в тому числі і водних, є фундаментальним положенням циркулярної економіки.

— Доступна і чиста енергія (забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії). Відходи на полігонах, в циклах циркулярної економіки, можуть стати недорогим та стійким джерелом енергії.

— Гідна робота і економічне зростання (сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх). Впровадження системи циркулярної економіки передбачає створення нового сектору — переробної промисловості, що в свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць зокрема, та економічному зростанню в цілому.

— Промисловість, інновації та інфраструктура (створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям). Циркулярна економіка передбачає створення раціональної інфраструктури, де забезпечуватимуться застосування інновацій при розробці продуктів, та системно обслуговуватиметься промисловою сферою з мінімальним використанням вхідної первинної сировини.

— Зменшення нерівності (скорочення нерівності всередині країн та між ними). Побудова нової економічної системи циркулярного типу, створення нових робочих місць дозволить скоротити частку безробітних, що, в свою чергу, частково вирішить проблеми нерівності.

— Стійкі міста і комунікації (забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості і екологічної стійкості міст і населених пунктів). Стрімкі темпи урбанізації обумовлюють

проблеми навколишнього середовища в частині накопичення відходів та шкідливих викидів в атмосферне повітря, що, в свою чергу, порушує стійкість міст та населених пунктів. Реалізація циркулярної економіки сприятиме зменшенню не лише промислових відходів, а і відходів споживання.

— Відповідальне споживання і виробництво (забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва). Концепція циркулярної економіки є альтернативною та раціональною моделлю відповідального споживання і виробництва.

— Зміна клімату (вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками). Зміна клімату, виснаження природних ресурсів є поштовхом до радикальної зміни існуючих економічних систем. Циркулярна економіка є кардинально іншою концепцією, що покликана пригальмувати стрімкі темпи деградації планети та, як наслідок, розв'язати глобальні проблеми.

— Життя під водою (збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку). Життя на землі (захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель. Раціональне використання природних ресурсів, збереження їх, шляхом повторної переробки промислових відходів та відходів споживання, зміна свідомості щодо використання речей та споживання товарів є ключовим фактором, що забезпечить стійкість розвитку та збереження життя під водою та життя на землі. В свою чергу, проблеми, пов'язані з деградацією земель, у тому числі, і обумовлені неефективною політикою в сфері поводження з відходами, що призвела до їх накопичення у критично великій кількості та використання земель під полігони, можуть бути розв'язані шляхом рециклінгу, що і є одним із циклів економічної системи циркулярного типу.

— Партнерство для цілей (зміцнення засобів здійснення й активізації роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку). Реалізації циркулярної економіки на міжнародному рівні дозволить посилити співпрацю не лише серед держав, а і між компаніями, що працюють на світовій арені, шляхом побудови відносин між ними для забезпечення циклів та відповідають інтересам сталого розвитку.

З огляду на це, державна політика країн, що взяли відповідальність діяти в напрямі переходу до сталого розвитку, повинна враховувати і переваги, що досягаються в результаті функціонування суб'єктів різних рівнів на положення циркулярної економіки. Однак, незважаючи на позитивні тенденції усвідомлення міжнародною спільнотою переходу до стійких моделей виробництва і споживання в цілому, і до положень циркулярної економіки зокрема, рух у цьому напрямі відбувається досить нерівномірно. В один і той же час, одні країни прийняли радикальні та швидкі зміни і досягли значного прогресу, а інші, серед яких, країни, які найбільше потребують перетворень у цьому напрямі, жодних перетворень не здійснювали, чим суттєво викривлюють сучасну загальну картину у світовому масштабі щодо становлення на шлях сталого розвитку людської цивілізації. Така ситуація обумовлена різним рівнем економічного розвитку країн та не достатньо ефективною державною політикою. Зважаючи на особливості функціонування кожної окремої країни, універсальної програми для трансформації національної політики у напрямі переходу до стійких моделей виробництва та споживання, зокрема до циркулярної економіки, бути не може. Проте основою для перебудови країн та переходу до циркуляр-

ної економіки є рішення, прийняті міжнародною спільнотою.

Слід відзначити, що розвинені країни Європи вже оцінили значення циркулярної економіки в забезпеченні досягнення сталого розвитку. Зокрема підраховано, що в Європі побудова циркулярної економіки призведе до "створення 580 000 робочих місць та заощадження щороку 500 євро в кожній оселі на вартості енергії. Натомість, "в Нідерландах концепт циркулярної економіки дозволить заощадити 7 млрд євро щороку та створити 54 000 робочих місць" [17].

Враховуючи курс України щодо інтеграції в європейську спільноту, необхідним є визначення пріоритетів подальшого розвитку країни в забезпеченні можливостей максимального використання переваг від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Як зазначається в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень [1]: "Європейський Союз, будучи потужним виробником та експортером високотехнологічної продукції (найбільш прибутки від експорту в ЄС забезпечуються високо- та середньотехнологічними секторами, серед яких машинобудування, хімічна та фармацевтична галузі, авіакосмічна промисловість, харчопереробний комплекс), дотримується курсу на стимулювання промислових інновацій, а також розбудову циркулярної економіки на засадах сталого розвитку". Таким чином, вважається, що "Україні слід активізувати міжнародний діалог щодо ефективного використання європейського досвіду і фінансової допомоги у розбудові власних наукоємних, інноваційно орієнтованих і високотехнологічних виробництв, а також залучення інвестицій у найбільш перспективні з точки зору співробітництва з ЄС галузі української промисловості" [1].

Зважаючи на майбутній вектор України як держави сталого розвитку, перед країною з'являються нові завдання, що полягають у розробці програм та планів з урахуванням інструментів, які забезпечуватимуть досягнення Цілей сталого розвитку. Тому базою у цьому випадку є положення державної політики, вплив на вектори якої визначені безпосередньо результатами рішень, прийнятих у міжнародному масштабі у рамках глобальної співпраці. Адже основні та найбільш вагомні міжнародні домовленості за останні роки, зокрема, в сфері становлення сталого розвитку у світі, обумовили напрями розвитку України в зазначеній сфері, що підтверджується побудовою вітчизняної нормативно-правової бази на шляху забезпечення екологічної безпеки, економічного розвитку та соціального консенсусу.

Важливою подією щодо усвідомлення людством наслідків науково-технологічного прогресу та розробки подальших дій був Давоський економічний форум (Швейцарія), що пройшов у 2016 році та присвячений переходу до Четвертої революції. На думку засновника та президента Всесвітнього економічного форуму, швейцарського економіста Клауса Шваба [22] "Лінійні моделі виробництва, що дісталися нам у спадок від попередніх революцій, сьогодні виявляють безліч серйозних недоліків, одним з яких є зростаючі екологічні проблеми; і нова промислова революція покликана виправити накопичені негативні фактори. Одним з інструментів вирішення проблеми забруднення і забезпечення сталого екологічного майбутнього є циркулярна економіка, що передбачає безперервний оборот технічних і біологічних матеріалів при виробництві та збереження цінних природних ресурсів". Слід відзначити, що, в рамках економічного співробітництва, екологічні проблеми та соціальний розвиток розглядаються на сьогоднішній день як нерозривно пов'язані сфери. В свою чергу, модель

циркулярної економіки розглядають як найбільш перспективну альтернативну концепцію, що здатна раціонально використовувати, відновлювати природні ресурси та забезпечувати економічне зростання не лише окремих суб'єктів господарювання, а і на рівні міст та країн, а також у глобальному масштабі. Зокрема це концепція, що покликана переосмислити значення ресурсів в економіці, а також стати основою для Четвертої промислової революції. Адже, як зазначено на форумі в Давосі [22]: "поширення інтернету речей відкриває можливості реалізації циркулярних інновацій. Зниження вартості сенсорних технологій і поширення мереж дозволяють підключити кожен компонент, що надходить у виробничий процес. Дані, які збираються через такі підключення, дають можливість дізнатися місце походження продукту, спосіб виробництва і кількість енергії, витраченої на його виробництво. Ці дані лежать в основі циркулярної економіки". Значна увага в забезпеченні положень циркулярної економіки та входження в нову епоху "Індустрія 4.0" (Концепція "Індустрії 4.0" або Четверта промислова революція вперше сформульована на Ганноверській виставці в 2011 році, що означає впровадження "кіберфізичних систем" в заводські процеси та характеризується злиттям технологій і розмиванням кордонів між фізичними, цифровими і біологічними сферами) належить інноваціям.

У частині перспектив розвитку науково-технічного і виробничого співробітництва України з країнами ЄС, відповідно до аналітичної записки Національного інституту стратегічних досліджень [1] визначено "запровадження в Україні принципів циркулярної економіки шляхом забезпечення плідного співробітництва з ЄС у сфері виробництва екологічно чистої продукції, перероблення відходів, вторинного виробництва, запровадження енерго- та ресурсоефективних технологій у промисловості". За підрахунками Європейського Союзу "запровадження ресурсоефективних технологій виробництва на всіх ланках виробничих ланцюгів дозволить скоротити потреби промисловості у сировинних ресурсах на 17—24 % до 2030 р. та знизити щорічні витрати підприємств на 630 млрд євро" [23]. Як вважають в Національному інституті стратегічних досліджень [1] "до актуальних, на сьогодні, напрямів двостороннього співробітництва з ЄС у цій сфері слід віднести освоєння та розвиток в Україні альтернативних джерел енергії; створення виробничих потужностей з перероблення побутових та промислових відходів; розвиток виробництва органічної харчової продукції. Перспективність цих напрямів обумовлена наявністю в ЄС містких ринків та значним попитом на ці види продукції з боку промислових підприємств та домогосподарств, міцною підтримкою розвитку таких виробництв на рівні Європейської Комісії".

Що стосується економічного розвитку, то необхідним є переорієнтація вітчизняної економіки з імпортоорієнтованої на економічну систему, що забезпечувала б побудову та розвиток замкнених циклів виробництва продукції шляхом залучення інвестицій та створення на території України дочірніх компаній і спільних підприємств. Адже, саме суб'єкти великого бізнесу визначають подальший економічний розвиток, та безпосередньо чинять вплив на екологічну сферу. Стрімкі глобалізаційні процеси, що відбуваються в сучасному світі змінюють роль національних держав в економічному, соціальному та екологічному розвитку людської цивілізації. Держави поступово здають свої позиції транснаціональним компаніям. Якщо раніше питання міжнародних відносин лежали лише в площині взаємовідносин між державами, то, на сьогодні, зважаючи на глобалізаційні трансформації, до цієї категорії об'єк-

тивно слід включати такий суб'єкт, як транснаціональні утворення. В умовах глобалізації, національні держави та міждержавні відносини є складовою міжнародних відносин, однак провідну роль відіграють потужні транснаціональні корпорації. Така ситуація склалася під впливом еволюції економічної взаємодії між країнами, яка, в свою чергу, раніше мала прояв лише в торговельних відносинах, але з часом, розвитком науки і техніки, промисловими революціями, що керувалися постійним розширенням виробництва, зароджувалися окремі економічні суб'єкти. Як зазначає Ернест Заграва [7]: "Все більш величезні сектори економік країн переходили під контроль поодиноких гігантів, що як ті спрути пронизували собою всі закутки національного господарства. Скажімо у 1950 році 130 компаній контролювали половину (!) економіки США. Ця молада і завзята сила ще наприкінці 19-го століття стала намагатися диктувати державам свої умови". Транснаціональні компанії є своєрідним орієнтиром розвитку, безпосередньо впливаючи не лише на світову економіку, науку, соціальну сферу та екологію, а і на міжнародну політику та держави, зокрема. З цього приводу, Томас Фрідман (Thomas Friedman) [24] зазначає, що "Не кожна країна почувається частиною глобалізаційної системи, проте кожна прямо чи опосередковано зазнає впливу цієї системи". Потужні позиції транснаціональних корпорацій підтверджуються статистичними даними, згідно з якими "на ТНК припадає приблизно половина світового промислового виробництва, 63 % зовнішньоторговельного обороту. Транснаціональні корпорації контролюють до 80 % патентів та ліцензій на нову техніку, технології та "ноу-хау". Під їхнім контролем перебуває 90 % світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну та залізної руди, 85 % — ринку міді і бокситів, 80 % — ринку чаю та олова, 75 % — сирової нафти, натурального каучуку та бананів. Половина експортних операцій США здійснюється американськими та іноземними ТНК, у Великій Британії цей показник складає 80 %, у Сінгапурі — 90 %" [6]. Зважаючи на наведені дані та можливості транснаціональних компаній базувати свою діяльність на положеннях сталого розвитку, мінімізуючи негативний вплив на навколишнє середовище, закономірним є процес використання потенціалу великих бізнесових угруповань для досягнення спільної мети в планетарному масштабі — досягнення економічного добробуту одночасно з вирішенням проблеми обмеженості ресурсів і забруднення природного середовища. Великий бізнес є потенціальним суб'єктом реалізації положень циркулярної економіки в забезпеченні стійкості виробництва і споживання. З огляду на те, що велике значення транснаціональні компанії відіграють у розробці та впровадженні інновацій, міжнародній спільноті в цілому та урядам країн зокрема, слід використовувати стимулюючі інструменти щодо скерування інвестицій в екологізацію виробництва та побудові замкнених циклів господарської діяльності в контексті реалізації циркулярної економіки. Адже, в умовах відсутності будь-яких регулюючих законодавчих норм, суб'єкти господарювання, враховуючи їх основну мету — максимізацію прибутків, особливої уваги на забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища не приділятимуть, використовуючи природні ресурси у такий спосіб, що є найменш затратним для їх діяльності. Зважаючи на це, більшість країн, усвідомлюючи значення приватного сектору в забезпеченні економічного зростання, впровадили регуляторні системи, в частині економічних та юридичних обмежень та мотивацій (ліцензії, податкові пільги, канікули, субсидіювання, пільгове фінансування, торговельні тарифи тощо), що дозволи-

ло стимулювати процес інвестування в інновації щодо екологізації господарської діяльності.

Процес транснаціоналізації пришвидшується і охоплює дедалі більший масштаб, тому цілком логічним є те, що великі корпорації залучаються і повинні залучатися як на світовому рівні, так і на рівні кожної країни до розробки та впровадження нових стратегічних інструментів, що покликані вирішити глобальні проблеми людства. Натомість циркулярна економіка, як зазначалося вище, є концепцією, що здатна задовольнити визначені на Саміті ООН в Нью-Йорку (2015) Цілі сталого розвитку на 2015—2030 рр., та забезпечити основу для розробки подальшої політики України в цьому напрямі. Адже, як зазначив Президент Петро Порошенко на цьому Саміті, Україна рухатиметься в напрямі забезпечення сталого розвитку шляхом розробки нових програм та планів дій, а також впровадження ефективних моделей економіки на практиці. Слід відзначити, що трансформація економічної системи до циркулярного типу в забезпеченні екологічної безпеки обумовлює зміни в державній політиці, фінансовій, економічній, соціальній, фіскальній сферах, розробку та впровадження нових технологій, необхідність залучення інвестицій для розвитку замкнених циклів, а також потребує реформування законодавчої бази, створення інститутів, що здатні забезпечити економічне зростання без шкоди навколишньому середовищу на основі положень циркулярної економіки. Таким чином, реформування державної політики у забезпеченні Цілей сталого розвитку 2016—2030 рр. у контексті трансформації економічної системи до циркулярного типу неодмінно призведе до змін в економічній, соціальній системах та в навколишньому середовищі, що наведено на рисунку 2.

Забезпечення повністю або частково досягнення Цілей сталого розвитку 2015—2030 рр. завдяки впровадженню положень циркулярної економіки вплине на економічну систему в частині побудови нового сектору економіки та трансформації інфраструктури існуючих секторів. Новий сектор економіки передбачає побудову інфраструктури переробної промисловості в контексті забезпечення мінімізації відходів шляхом їх рециклінгу та утилізації. Циркулярна економіка базується на положеннях, що передбачають створення продукції, яка по закінченню життєвого циклу, не перетворюється у відходи, а після рециклінгу повертається в процес виробництва як цінний ресурс. За такою схемою здійснюється діяльність багатьох європейських компаній та суб'єктів господарювання Китаю. Це стосується як великого бізнесу, так і середніх підприємств. Зокрема, як зазначає Лінда Халеніус [19] "целюлозно-паперова промисловість Фінляндії — це яскравий приклад великої промисловості, де майже всі матеріали і побічні продукти від переробки деревини вже використовуються для виробництва багатьох видів продукції або для генерації відновлюваної енергії... Удосконалення процесу використання сировини, як правило, йде рука об руку з економією енергії. Будучи країною з холодним кліматом, де немає власних запасів викопного палива, Фінляндія вже давно усвідомила необхідність підвищення енергоефективності в промисловості і житлових будівлях. З огляду на необхідність скорочення викидів і ослаблення глобального потепління, поширення такого досвіду зараз важливіше, ніж будь-коли". Що стосується трансформації існуючих секторів економіки в контексті положень циркулярної економіки, то тут в першу чергу необхідно звернути увагу на впровадження нових технологій, що здатні забезпечити розробку такої продукції, яка в подальшому буде використовуватися як основа для виробництва іншого продукту.

Циркулярна економіка є моделлю, що повністю відповідає вимогам стійкого виробництва і споживання.

У свою чергу, зміни в економічній сфері в умовах провадження господарської діяльності циркулярного типу полягатимуть у створенні нових робочих місць, що, як наслідок, дозволить вирішити проблеми безробіття та забезпечити економічний добробут.

Провадження діяльності на засадах циркулярної економіки матиме вплив також на соціальну систему, що полягатиме у забезпеченні інтенсивного розвитку людського капіталу, реалізації соціальних проектів, підвищенні якості життя та досягненні соціального консенсусу за рахунок економії ресурсів та побудові замкненого циклу, що дасть змогу здійснювати фінансування соціальних кампаній в цілому, та отримувати достатній рівень доходу домогосподарствами зокрема.

Циркулярна економіка в забезпеченні реалізації Цілей сталого розвитку 2015—2030 рр. здатна чинити вплив на систему навколишнього середовища, а саме: в частині раціонального використання первинних природних ресурсів, що є базовим положенням цієї концепції; в контексті мінімізації обсягів відходів та шкідливих викидів в навколишнє середовище за рахунок виробництва еко-продукції та побудові замкнених виробничих циклів, що обумовить уникнення та / або мінімізації значних обсягів відходів виробництва та споживання; в частині забезпечення екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності і здоров'я людини, адже поява концепції циркулярної економіки є логічною відповіддю на завдання сьогодення щодо вирішення нагальних глобальних проблем екологічного характеру.

Зазначене вище безумовно реалізуватиметься в державній політиці, та призведе до трансформації законодавства і реформування державного управління. Щодо змін у законодавстві, то, насамперед, це стосуватиметься екологічного, фінансового, трудового, адміністративного, цивільного та кримінального права. Екологічне законодавство зміниться в частині закріплення вимог щодо раціонального використання природних ресурсів в Земельному кодексі України [8], Водному кодексі України [4], Кодексі України про надра [11], Лісовому кодексі України [14] та інших нормативно-правових актах екологічного спрямування, а також положень, що стосуються охорони навколишнього середовища в контексті забезпечення положень циркулярної економіки з урахуванням економічних, екологічних та соціальних інтересів суспільства.

Трансформація фінансового законодавства зачіпатиме:

- господарську сферу, в частині зміни традиційних засад господарювання (процесу організації та здійснення господарської діяльності) та регулюванні відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, що повинно бути відображено у Господарському кодексі України [5], при цьому сприяти розповсюдженню інформації, направленої на формування у економічних агентів усвідомлення необхідності здійснення діяльності на засадах циркулярної економіки;

- фіскальну сферу, в частині закріплення положень щодо податкових пільг, канікул, вільні зони тощо та проявлятиметься в Податковому кодексі України [16];

- бюджетну сферу (Бюджетний кодекс України [2]) в контексті формування бюджету з урахуванням статей видатків: на фінансування проектів щодо реалізації циркулярної економіки; фінансування економічних агентів, що провадять діяльність циркулярного типу; на науку, технології та інновації з метою пришвидшення темпів реалізації концепції тощо;

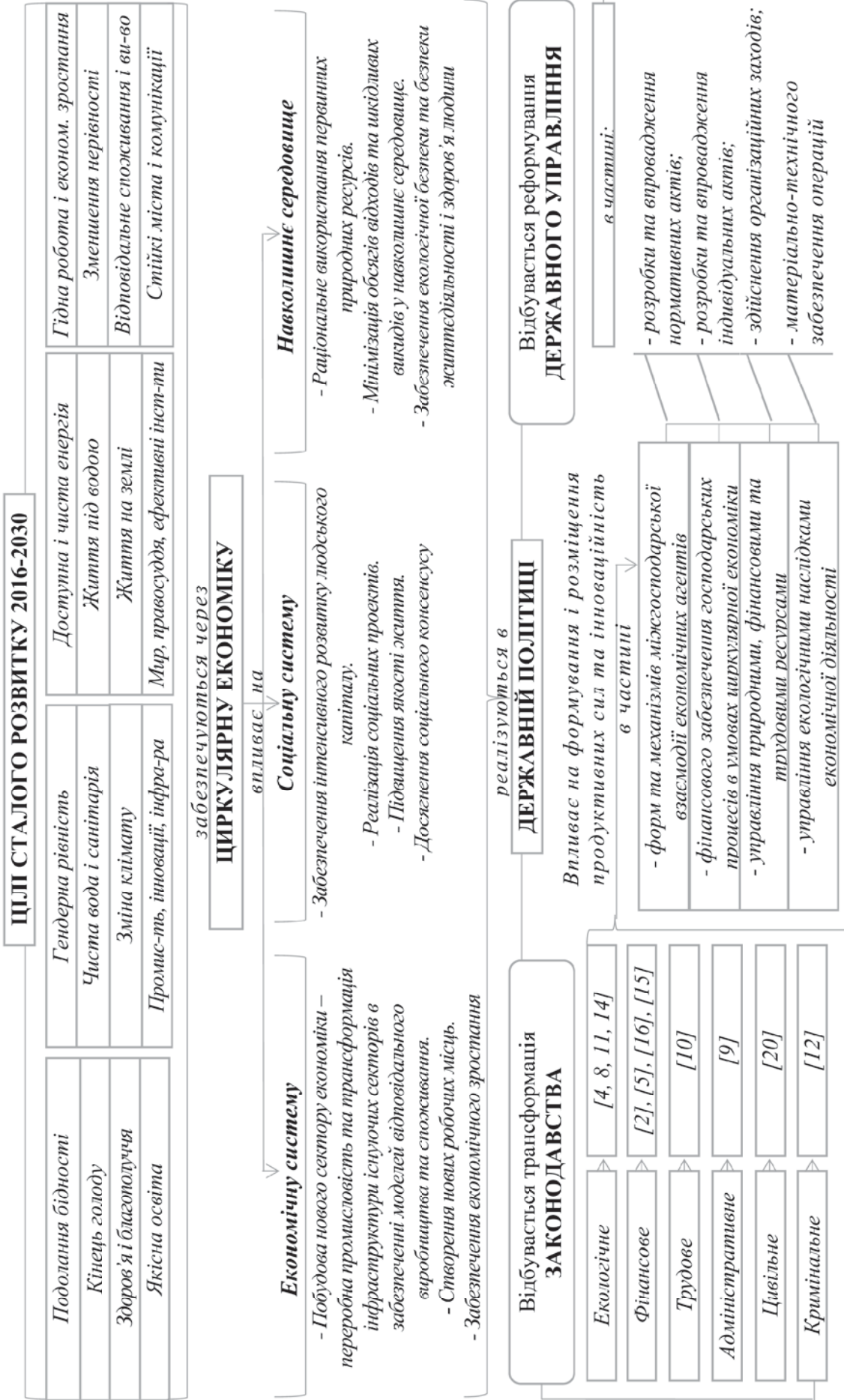


Рис. 2. Реформування державної політики у забезпеченні Цілей сталого розвитку 2016—2030 рр. у контексті трансформації економічної системи до циркулярного типу



— митну систему, в частині регулювання відносин, що виникають між суб'єктами господарювання — резидентами та нерезидентами України, що базуються на принципах циркулярної економіки та закріплення пільгових умов у Митному кодексі України [15], що сприятимуть розвитку господарської діяльності замкненого типу.

Що стосується трудового законодавства, то в Кодексі законів про працю України [10], доцільно передбачити норми, що регулювали б трудові відносини у сфері циркулярної економіки в частині закріплення положень щодо поліпшення умов трудової діяльності працівників, задіяних у даній сфері. Враховуючи те, що Кодексі законів про працю України [10] прийнятий ще в 1971 році, коли діяв комуністичний лад і командна економіка, була обмеженість вибору, в тому числі і моделей виробництва та споживання. Натомість на сьогодні сучасні економіко-екологічні реалії вимагають нових стійких моделей виробництва і споживання, що формує також вибір працівником сфери його трудової діяльності. З огляду на це, з метою популяризації циркулярної економіки, доцільним є передбачення в трудовому законодавстві норм, пов'язаних з поліпшенням становища працівників у трудових відносинах, що задіяні у сфері циркулярної економіки. Ці положення є одночасно причиною та результатом стабілізації економічного становища та забезпечення економічного зростання за рахунок циркулярної економіки та повинні стати суттєвою перевагою серед економічних моделей для вибору місця трудової діяльності працівників, що пришвидшить темпи трансформації економічної системи до циркулярного типу в цілому.

У свою чергу, трансформація адміністративного законодавства в контексті забезпечення циркулярної економіки обумовлена зміною характеру публічно-правових відносин юридичних осіб та органів державної влади та повинна бути відображена у вигляді закріплення норм у Кодексі адміністративного судочинства України [9] щодо захисту прав, свобод та інтересів економічних агентів — суб'єктів циркулярної економіки у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій.

Цивільне законодавство, внаслідок трансформації економічної системи до циркулярного типу, зміниться в частині закріплення норм у Цивільному кодексі України [20] щодо регулювання немайнових та майнових відносин економічних агентів у процесі провадження діяльності на засадах циркулярної економіки.

Натомість кримінальне законодавство в контексті циркулярної економіки трансформується шляхом закріплення норм в Кримінальному кодексі України [12], що регулюють правове забезпечення охорони прав і свобод громадян України, власності та запобігатимуть злочинам.

Трансформація законодавства, внаслідок зміни економічної системи та перехід до циркулярної економіки, що було окреслено вище, неминуче вплине на формування та розміщення продуктивних сил та інноваційність, а саме:

— у контексті зміни форм та механізмів міжгосподарської взаємодії економічних агентів, адже циркулярна економіка передбачає відмінні від положень лінійної економіки, засади ведення господарської діяльності. В свою чергу, враховуючи вимогу побудови замкненого циклу виробництва з метою відповідності положенням стійкого виробництва та споживання, виникають нові форми міжгосподарської взаємодії, де кінцева мета — мінімізувати

відходи, перетворюючи їх на кожному циклі у цінний ресурс;

— у контексті фінансового забезпечення господарських процесів в умовах циркулярної економіки;

— у контексті зміни управління природними, фінансовими та трудовими ресурсами, зважаючи на те, що засади циркулярної економіки передбачають: по-перше, раціональне використання природних ресурсів; по-друге, ефективне використання фінансових ресурсів за рахунок економії, що досягається шляхом повернення відходів в якості ресурсів у виробництво; по-третє, раціональну організацію кадрової роботи та ефективне використання трудових ресурсів на всіх ланках замкненого циклу. Зазначене змінює процес та характер управління трудовими, фінансовими та природними ресурсами в напрямку забезпечення економіко-екологічних та соціальних інтересів суспільства та запитів сучасності;

— у контексті зміни управління екологічними наслідками економічної діяльності. На відміну від існуючої лінійної моделі виробництва, концепція циркулярної економіки передбачає мінімізацію екологічних наслідків господарської діяльності, що є результатом ведення бізнесу в умовах лінійної економіки, та, в перспективі, забезпечення економічного зростання без шкоди навколишньому середовищу.

Що стосується інноваційності, то ця категорія є невід'ємною та незамінною на шляху впровадження циркулярної економіки на будь-якому рівні, адже інновації необхідні ще на початку розробки продукції, яка потенційно могла бути після закінчення життєвого циклу, ресурсом основою для виробництва іншої продукції з тією ж метою. Тому найперше, що необхідно здійснити суб'єктам господарювання та державі в цілому — це інвестування в нові технології, що дозволили б задовільнити вимоги циркулярної економіки.

У свою чергу, вплив на формування та розміщення продуктивних сил, проявлятиметься за рахунок зміни природних, соціальних та економічних умов, що обумовлено зміною територіального поділу праці внаслідок трансформації економічної системи до циркулярного типу. Зміна формування та розміщення продуктивних сил буде залежати від організації господарської діяльності за галузями промисловості з урахуванням природних, економічних та соціальних переваг окремих територій України та організації міжгалузевих відносин, а також побудова циркулярної моделі економіки на основі діяльності декількох галузей промисловості.

Трансформація економічної системи обумовлює також реформування державного управління:

— у частині розробки та впровадження нормативних актів, що стосуватимуться зміни економічної системи та розвитку циркулярної економіки. Слід відзначити, що норми, встановлені в Конституції України, Кодексах та законах України, не завжди охоплюють всі аспекти діяльності, в тому числі це стосуватиметься і діяльності, заснованої на принципах циркулярної економіки, тому виникає необхідність конкретизації та деталізації певних положень у вигляді прийняття додатково нормативно-правових актів як на рівні країни, так і на регіональному рівнях з метою використання територіальних та інших особливостей;

— у частині розробки та впровадження індивідуальних актів. Розробка та впровадження індивідуальних актів в сфері циркулярної економіки обумовлена їх призначенням. Індивідуальні акти стосуються конкретних суб'єктів господарювання, задіяних у діяльності, заснованих на

принципах циркулярної економіки. Слід відзначити, що особливістю прийняття даних актів є їх одноактність застосування, тобто після виконання норм, що зазначені, наприклад, в наказі чи розпорядженні, дія індивідуального акту припиняється;

— у частині здійснення організаційних заходів щодо впровадження та розвитку циркулярної економіки, що передбачають систематичне застосування заходів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи системи державного управління у напрямку зміни економічної системи та підтримці розвитку і популяризації положень циркулярної економіки. Доцільно зауважити, що форми організаційних заходів щодо циркулярної економіки, обумовлені специфічною сферою їх призначення, що, в свою чергу, впливає на необхідність здійснення управлінцями роз'яснень щодо нормативно-правових та індивідуальних актів в сфері циркулярної економіки та розробки програм, підготовки та проведення конференцій, контролю та моніторингу в контексті розвитку циркулярної економіки;

— у частині матеріально-технічного забезпечення операцій, що стосуються циркулярної економіки з метою обслуговування управлінської діяльності щодо популяризації провадження та розвитку господарювання на засадах циркулярної економіки. Реформування державного управління в цьому контексті є невід'ємною складовою всього процесу трансформації економічної системи, адже без матеріально-технічного забезпечення, що включає підготовку матеріалів для розробки і впровадження нормативно-правових актів, здійснення організаційних заходів, провадження діловодства, складання довідок тощо, діяльність у сфері зміни економічної системи на циркулярний тип і сприяння подальшій популяризації та розвитку її основних засад, неможлива.

## ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, обґрунтовано вплив міжнародної співпраці на формування державної політики країн, у тому числі в сфері сталого розвитку. Доведено, що Цілі сталого розвитку 2015—2030 рр., визначені міжнародною спільнотою як вектор подальшого економіко-соціо-екологічного розвитку у глобальному масштабі, можуть бути частково або повністю досягнуті за рахунок впровадження трансформації економічної системи до циркулярного типу. Визначено, що трансформація економічної системи обумовить зміни не лише в економічній системі, а і соціальній системі та в навколишньому середовищі, які в свою чергу, реалізуються в державній політиці. Виявлено, що впровадження засад циркулярної економіки матиме вплив на трансформації законодавства, реформування державного управління а також на формування та розміщення продуктивних сил і інновацій в економіці. Трансформацію економічної системи доцільно здійснювати не лише в контексті провадження державної політики, адаптації законодавства та реформування державного управління, що є безумовно основою для державних перетворень, а і в частині налагодження співпраці з бізнесом, що як, було визначено, на сьогоднішній день, є рушійною силою щодо керування економіко-екологічним розвитком. Основною метою налагодження співпраці з бізнесом та залучення останнього в процеси трансформації економічних систем є мобілізації ресурсів для фінансування інноваційних розробок, інвестування у технології, що підтримали б розвиток новий стійких моделей виробництва і споживання, в тому числі циркулярної економіки, з урахуванням економічних, екологічних та соціальних інтересів суспільства.

## Література:

1. Аналітична записка "Перспективи розвитку науково-технічного і виробничого співробітництва України з країнами ЄС" [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. — 2015. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1807/>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2010. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Вернадский В.И. Биосфера: мысли и наброски: сб. науч. работ В.И. Вернадского / В.И. Вернадский; Неправительств. экол. ф. им. В.И. Вернадского, Гос. геол. музей им. В.И. Вернадского. — М.: Ноосфера, 2001. — 244 с.
4. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 1995. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2003. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
6. Гриценко О. Держава — корпорація: хто кого? [Електронний ресурс] / Оксана Гриценко // Независимый информационно-аналитический ресурс "Диалог.UA". — 2004. — Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page1056.html>
7. Заграва Ернест. Глобалізація і нації / Е. Заграва. — Киев: Фенікс, 2002. — 64 с.
8. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2001. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2005. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
10. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада УРСР. — 1971. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/322-08>
11. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 1994. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>
12. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2001. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
13. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. посібник. — К.: Заповіт, 1996. — 352 с.
14. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 1994. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
15. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2012. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2010. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
17. Сітараман М. Амстердам — вітрина циркулярної економіки [Електронний ресурс] / Метреї Сітараман // Euronews. — 2016. — Режим доступу: <http://>

ua.euronews.com/2016/01/25/cradle-to-cradle-powering-europe-s-circular-economy

18. Тихоненко Д.Г. Екологічні парадигми і ноосфера В.І. Вернадського / Д.Г. Тихоненко // Вісник Харківського національного аграрного університету. Сер.: Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство. — 2013. — № 1. — С. 5—7. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau\\_grunt\\_2013\\_1\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_grunt_2013_1_3)

19. Халениус Л. Утилізація відходів в економіці пологого циклу [Електронний ресурс] / Л. Халениус // Совет по продвижению Финляндии за рубежом. — 2016. — Режим доступу: <https://finland.fi/ru/biznes-i-innovatsii/utilizatsiya-otходov-v-ekonomike-polnogo-tsikla/>

20. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2003. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

21. Цілі сталого розвитку 2016—2030 [Електронний ресурс] // Представництво ООН в Україні — Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku>

22. Четвёртая промышленная революция: интернет вещей, циркулярная экономика и блокчейн [Електронний ресурс] // FURFUR. — 2016. — Режим доступу: <http://www.furfur.me/furfur/changes/changes/216447-4-aya-promyshlennaya-revolutsiya>

23. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1415352499863&uri=CELEX:52014DC0398R%2801%29>

24. Friedman T.L. The Lexus and the Olive Tree / Thomas Friedman. — United States: Farrar, Straus and Giroux, 1999. — 394 с.

25. Report of the World Commission on Environment and Development [Електронний ресурс] // United Nations. — 1987. — Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>

## References:

1. NISS (2015), "Analytical note "Prospects of scientific, technical and industrial cooperation between Ukraine and EU countries", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1807/> (Accessed 15 Nov 2016).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 15 Nov 2016).

3. Vernadskyj, V.Y. (2001), Byosfera: mysly u nabrosky [Biosphere: thoughts and sketches], Noosfera, Moscow, Russia.

4. Verkhovna Rada of Ukraine (1995), "The Water Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 Nov 2016).

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 15 Nov 2016).

6. Hrytsenko, O. (2004), "State — corporation: who wins?", available at: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page1056.html> (Accessed 15 Nov 2016).

7. Zahrava, E. (2002), Hlobalizatsiia i natsii [Globalisation and nations], Feniks, Kyiv, Ukraine.

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "The Land Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (Accessed 15 Nov 2016).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2005), "The Code of Administrative Proceedings of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (Accessed 15 Nov 2016).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (1971), "The Labor Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/322-08> (Accessed 15 Nov 2016).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), "The Code of Ukraine on Bowels", <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80> available at: (Accessed 15 Nov 2016).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "The Criminal Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 15 Nov 2016).

13. Krysachenko, V.S. (1996), Ekolohichna kul'tura: teoriia i praktyka [Ecological Culture: Theory and Practice], Zapovit, Kyiv, Ukraine.

14. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), "The Forest Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (Accessed 15 Nov 2016).

15. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "The Customs Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Accessed 15 Nov 2016).

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 15 Nov 2016).

17. Sitaraman, M. (2016), "Amsterdam — showcase of circular economy", available at: <http://ua.euronews.com/2016/01/25/cradle-to-cradle-powering-europe-s-circular-economy> (Accessed 15 Nov 2016).

18. Tykhonenko, D. H. (2013), "The environmental paradigm and the noosphere of V.I. Vernadsky", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Ser.: Hruntoznnavstvo, ahrokhimiia, zemlerobstvo, lisove hospodarstvo, vol. 1, pp. 5—7.

19. Khalenyus, L. (2016), "Recycling of waste in the full cycle economy", available at: <https://finland.fi/ru/biznes-i-innovatsii/utilizatsiya-otходov-v-ekonomike-polnogo-tsikla/> (Accessed 15 Nov 2016).

20. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Civil Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 15 Nov 2016).

21. UN (2016), "The objectives of sustainable development 2016—2030", available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku> (Accessed 15 Nov 2016).

22. FURFUR (2016), "The fourth industrial revolution: the Internet of things, the circular economy and blokcheyn", available at: <http://www.furfur.me/furfur/changes/216447-4-aya-promyshlennaya-revolutsiya> (Accessed 15 Nov 2016).

23. EUR-Lex (2016), "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1415352499863&uri=CELEX:52014DC0398R%2801%29> (Accessed 15 Nov 2016).

24. Friedman, T. L. (1999), The Lexus and the Olive Tree, Straus and Giroux, Farrar, US.

25. UN (1987), "Report of the World Commission on Environment and Development", available at: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> (Accessed 15 Nov 2016).

Стаття надійшла до редакції 02.12.2016 р.